

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 № 1279)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 3, 2010

[Назад](#)[Головна](#)

УДК 35.078

А. А. Халецька,
к. н. держ. упр., доцент, докторант НАДУ

НЕПРИБУТКОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

У статті проаналізовано можливості підвищення ролі неприбуткових, зокрема профспілкових, організацій в реалізації соціальної програми держави. Досліджено напрями вдосконалення форм неприбуткових організацій, принципів взаємодії з органами державної влади, особливостей оподаткування, посилення ролі профспілок в системі соціального захисту.

В статті проаналізовані можливості підвищення ролі неприбуткових, зокрема профспілкових, організацій в реалізації соціальної програми держави. Досліджено напрями вдосконалення форм неприбуткових організацій, принципів взаємодії з органами державної влади, особливостей оподаткування, посилення ролі профспілок в системі соціального захисту.

In the article the possibilities of increasing of the role of unprofitable organizations, trade unions in particular, in realization of social program of a state have been analysed. It has been investigated the ways of improving the forms of unprofitable organizations, principles of their intercommunication with the public authorities, specific of the taxation; strengthening the role of trade unions in a system of social protection.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Зв'язок з науковими і практичними завданнями. Ключовим принципом у реалізації соціальної політики виступає забезпечення соціальної справедливості. Соціальна справедливість є узагальненою моральною оцінкою суспільних відносин, одним із основних загальнолюдських соціальних ідеалів, конкретне розуміння і зміст якого змінювалося протягом історії. Відповідно до визначення відомого представника сучасної економічної теорії Макміллана, справедливість – це чесність, неупередженість. Соціальна справедливість в економічній теорії – це проблема прийнятності ступеня нерівності в розподілі доходів. Реалізація принципу соціальної справедливості у суспільстві означає, що при цьому здійснюється справедливий розподіл: діяльності, доходів, праці; соціальних благ; рівня та якості життя; інформації та культурних цінностей.

Важливу роль в реалізації соціальної програми держави виконують неприбуткові організації, зокрема профспілкові організації. Неприбуткові (некомерційні) організації (далі – НПО) займають особливе місце в ринковій економіці. Вони являють собою неприбуткову організацію, юридичну особу, метою діяльності якої не є отримання прибутку для його наступного розподілу між учасниками цієї організації, та утворюють окремий сектор, так званий «третій сектор» (іншими секторами є держава і комерційні організації), і покликані виконувати певну роль в реалізації соціальної програми держави. „Третій сектор” – сума недержавних неприбуткових організацій (НПО): консолідований громадський рух, який складається з окремих, взаємно не підпорядкованих, але взаємодіючих громадських організацій, які спрямовують енергію громадян на творчу діяльність і тим самим знижують соціальну напругу в суспільстві. Цей ефект має місце коли в демократичному суспільстві, по-перше, існує „критична маса” недержавних неприбуткових організацій здатних впливати на хід суспільних процесів і, по-друге, переважна більшість громадських організацій не є антагоністами (вони не тяжіють до взаємо виключаючих політичних, національних, або інших полюсів).

Аналіз наукових досліджень. Виділення невирішених питань. Сфера НПО на Заході охоплює практично всі галузі життя людини – економіку, політику, науку, культуру, освіту тощо. Розгалужена мережа молодіжних, професійних, дитячих, жіночих, ветеранських, релігійних, а також елітарних організацій-клубів, аналітичних центрів (так званих „мозкових центрів” – Think Tank) тощо. Неприбуткові організації і є суб'єктом та невід'ємним елементом нормально функціонуючого ринкового господарства. Це можуть бути муніципалітети, суспільні лікарні, релігійні й інші організації, діяльність яких не спрямована на одержання прибутку. Саме на них покладається створення і реалізація суспільних благ та послуг. В умовах ринкової економіки держава не здатна вирішити більшість соціальних проблем. Для вирішення проблем в політичній сфері та сфері духовного виховання, спорті та культурі, охороні природи, добродійності створюються некомерційні організації. Не дивлячись на те, що охорона здоров'я і освіта все більш комерціалізуються, неприбуткові організації працюють в даних сферах через участь в різних цільових програмах, тим самим надаючи певну допомогу населенню.

Неприбуткові організації створюються з метою реалізації соціальної програми держави для вирішення відповідних цілей, а саме:

- вирішення соціальних завдань;
- захисті прав і свобод громадян;
- прагненні до професійного вдосконалення і розвитку наукових знань в різноманітних сферах;
- участі у політичному житті;
- віросповіданні та відправлення релігійних обрядів (релігійні організації);
- організації дозвілля тощо.

Організаційно-правові форми неприбуткових організацій разом з Цивільним Кодексом України (Відомості ВР, 2003, № 40-44, ст.356 остання редакція якого

відбудеться 01.01. 2010 на підставі 1568-17) знайшли відображення у Законах України «Про підприємництва в Україні» від 27.03.1991 р (ВВР), «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 07.05.09, «Про саморегулюючі організації», «Про об'єднання громадян», «Про благодійництво та благодійні організації», «Про організації роботодавців» від 24.05.2001 р. № 2436-III, Проекті Закону «Про неприбутницькі організації» [1; 2].

Метою даної статті є визначення ролі неприбуткових організацій в реалізації соціальної програми держави.

Викладення основного матеріалу. Обґрунтування отриманих результатів. Основними формами неприбуткових організацій є громадські та релігійні організації, фонди, некомерційні партнерства, установи, автономні неприбуткові організації, асоціації та союзи.

Усі юридичні особи щодо отримання прибутку можна розділити на дві великі групи незалежно від форм власності: прибуткові організації, або суб'єкти підприємницької діяльності, та неприбуткові організації. Відповідно до п.7.11.1 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (Господарський Кодекс №1 -2/98) [3] до них належать:

- органи державної влади України, органи місцевого самоврядування та створені ними установи або організації, що утримуються за рахунок коштів відповідних бюджетів;

- благодійні фонди і благодійні організації, створені у порядку, визначеному законом для проведення благодійної діяльності, в тому числі громадські організації, створені з метою провадження екологічної, оздоровчої, аматорської, спортивної, культурної, освітньої та наукової діяльності, а також творчі спілки та політичні партії;

- пенсійні фонди, кредитні спілки, утворені у порядку, визначеному законом;

- юридичні особи, які не мають за мету одержання прибутку;

- спілки, асоціації та інші об'єднання юридичних осіб, житлово-будівельні кооперативи, створені для представлення інтересів засновників, що утримуються лише за рахунок внесків таких засновників та не проводять підприємницької діяльності, за винятком отримання певних доходів;

- релігійні організації, зареєстровані у порядку, передбаченому законом (рис.1).

Неприбуткові організації тісно співпрацюють з органами державної влади в реалізації цілей соціальної політики держави. Принципами такої взаємодії стають:

1. *Соціальне партнерство.* Принцип соціального партнерства передбачає налагодження конструктивної взаємодії між органами влади та НПО при вирішенні соціально значимих проблем та наданні конкретних послуг органами влади.

2. *Встановлення балансу між державними інтересами та інтересами окремо взятих НПО.* Принцип встановлення балансу між державними інтересами та інтересами НПО передбачає встановлення рівноваги, що характеризується оптимальним співвідношенням державних інтересів та інтересів НПО при виробленні та прийнятті рішень.

3. *Узгодження інтересів громадян і суспільства, їх гармонізація є визначальною умовою формування громадянського суспільства. Надання рівних можливостей.* Органи державної влади діють в рамках такого правового поля, яке надає гарантії для забезпечення рівних можливостей НПО у здійсненні їх основної діяльності щодо захисту прав і свобод людини, а також у сфері надання соціальних послуг. При цьому принцип надання рівних можливостей ґрунтується механізмі прозорої конкуренції.

4. *Взаємовідповідальність і обов'язок давати звіт.* Діяльність, що спрямована на задоволення суспільних інтересів вимагає як від громадянського суспільства, так і від органів влади відкритості, почуття відповідальності і готовності давати звіт про свою діяльність.

5. *Розробка механізмів громадського контролю за діяльністю облдержадміністрації і прийняттям нею рішень, пов'язаних з дотриманням прав і свобод громадян, відкритістю і прозорістю бюджетів і бюджетного процесу передбачає звітність органів влади перед громадськістю в публічній формі.* З боку НПО обов'язок давати звіт передбачає необхідність дотримуватися норм звітності.

6. *Невтручання у діяльність НПО, за винятком випадків, встановлених законом.* Органи влади не втручаються у діяльність НПО і діють за принципом дозволеності лише того, що прямо передбачено законодавством.

7. *Участь у виробленні політики, прийнятті рішень та їх реалізації.* НПО є каналами представлення існуючих у суспільстві різноманітних інтересів, через які громадяни одержують інформацію і виражають свою думку з приводу планованих рішень.

Рис. 1. Неприбуткові організації

НПО сприймаються не як пасивні суб'єкти політики й управлінських рішень, а як безпосередні, активні і зацікавлені сторони, що мають право брати широку участь у процесі прийняття та реалізації таких рішень на всіх його етапах – від початкових стадій обговорення доцільності їх прийняття до остаточного прийняття та реалізації.

8. *Інформаційна відкритість.* Принцип інформаційної відкритості передбачає: прозорість, гласність і доступ засобів масової інформації та інститутів громадянського суспільства до офіційної інформації з метою боротьби з корупцією та надання відкритої і достовірної інформації для ефективної взаємодії; активну

комунікацію із НПО стосовно завдань і обов'язків облдержадміністрації, а також рішень, які нею приймаються; визначення взаємних, прозорих і доступних каналів спілкування й інформування про ці канали зацікавлені групи і громадськість; надання необхідної інформації, уточнюючи при необхідності її конфіденційність і гарантуючи конфіденційність інформації, отриманої на тих же умовах від іншої сторони з метою достатньої обізнаності предмету співробітництва; популяризацію і підтримку через засоби масової інформації й у публічних виступах політики взаємного співробітництва.

9. *Визнання багатоманітності видів діяльності НПО.* Держава, а у даному випадку облдержадміністрація як елемент держави, визнає та схвалює існування різноманітних за видами діяльності НПО, а також їх галузеву спрямованість, та передбачає розвивати співробітництво з НПО на професійно-профільній основі.

10. *Ефективність, гнучкість.* Державна політика на національному та регіональному рівні повинна відповідати реальним суспільним потребам, мати чіткі цілі й прийматися із врахуванням оцінки їх очікуваного впливу та попереднього досвіду. Управлінські рішення мусять прийматися своєчасно й передбачати певну міру гнучкості в їх реалізації.

11. *Повага, довіра, толерантність, визнання своєрідності іншої сторони.* НПО та органи влади відіграють при формуванні і здійсненні політики різні, але взаємодоповнюючі ролі. Органи влади поважають право громадян і їхніх об'єднань самостійно ставити перед собою мету і направляти свою діяльність на її досягнення в рамках правового поля України.

Форми некомерційних неприбуткових організацій розрізняються за наступними ознаками:

- по цілях створення, а саме: громадські релігійні організації об'єднуються на основі спільності їх інтересів для задоволення духовних і інших нематеріальних потреб; фонди створюються для реалізації суспільно-корисних цілей; некомерційні партнерства для досягнення соціальної і іншої мети; установи - для реалізації управлінських цілей; автономні некомерційні організації - для надання послуг в конкретних областях; асоціації і союзи з ціллю координації їх підприємницької діяльності, а також захисту загальних майнових інтересів;

- по формах володіння майном організації;

- по особливостях правового стану;

- по можливостях здійснення підприємницької діяльності.

Особливості оподаткування некомерційних організацій безпосередньо залежать від їх правової форми.

Одним з різновидів організаційно-правових форм суспільного об'єднання є професійна спілка (далі – профспілка). Одним з основних завдань профспілок є захист прав і інтересів трудящих з питань трудових і зв'язаних з ними відносин. Діяльність профспілкових суспільних об'єднань більшою мірою аніж в інших організаційно-правових формах некомерційних організацій направлена на підвищення рівня життя населення, оскільки створення профспілок ґрунтується на соціально-трудових відносинах в суспільстві. Виходячи з вищевикладеного, дослідження профспілок можна проводити по двох напрямках:

- роль профспілок в рішенні трудових спорів;

- аналіз доходів, витрат і особливостей оподаткування профспілок.

При рішенні трудових спорів профспілки при роботі з колективними, трудовими договорами і трудовим законодавством можуть захищати трудящих.

Профспілки як організація виникли і розвивалися від ремісничих цехів, які зародилися в Європі в кінці XVII століття і потім перетворилися частково на профспілки, а частково - в об'єднання працедавців. В ті часи відбувалося розшарування на майбутніх працедавців і найнятих робітників. Потрібно було захистити інтереси останніх у відносинах з працедавцями, їх економічні права, найважливішою з яких була заробітна плата. Для колективного захисту трудових прав, інтересів і виникали профспілки як організація найнятих робітників. Інтереси останніх представляли не тільки розмір заробітної плати, вони були набагато ширшими. Це й є комплекс прав і норм, що забезпечують соціальний захист, який повинен мати кожен працівник в будь-якому розвиненому суспільстві.

Для того, щоб такі закони приймалися в державі і вони реалізовувалися і захищали людину, потрібна організована сила, яка буде постійно ініціювати і контролювати ці процеси. Для реалізації таких цілей були створені профспілки. Їх організації діють вже більше 200 років в країнах Західної Європи і понад 100 років – на території України. Профспілки в даний час спираються на ті ж принципи, які були їх основою ще в період виникнення: добровільність вступу працюючої людини в члени профспілки, незалежність профспілок від органів державної влади, політичних партій і рухів, самокерованість своїх організацій.

Робота профспілок підкоряється, окрім безумовного дотримання ними законів, що існують в Україні, тільки положенням статутів окремих галузевих профспілок, статутів профспілкових об'єднань тощо.

Профспілкові організації, об'єднання і взагалі профспілки в цілому - це економічна організація. Для профспілок як економічної організації на першому місці завжди постають питання реальних доходів членів профспілки, розміри їх заробітної плати і боротьба за її підвищення. Рівень заробітної плати в Україні значно занижений свідомо, в результаті послідовної діяльності держави і уряду по забороні зростання заробітної плати.

З переліку визначуваних завдань, що стоять перед профспілками, виділяються три головні завдання. Перше - боротьба за підвищення заробітної плати. Друге - дотримання правил охорони праці і техніки безпеки на кожному робочому місці, а також проведення контролю за їх дотриманням з боку профспілкових організацій. Третій напрям діяльності профспілок - захист соціальних інтересів трудящих, підвищення соціальної захищеності кожного найнятого робітника з урахуванням використання системи соціальних гарантій.

При виконанні першого завдання, а саме підвищення заробітної плати, профспілки наполягають на встановленні справедливого рівня мінімальної заробітної плати. В Україні вона, як відомо, встановлюється відповідним Законом України „Про оплату праці”, і сьогодні не відповідає соціальній функції, тому що прорахована по недосконалій методиці.

Роль профспілок в реалізації соціальної програми держави витікає з самих принципів правового положення професійних союзів, їх завдань у вирішенні соціальних проблем суспільства, а також територіальних принципів дії профспілок для мобільного вирішення соціальних завдань.

Профспілки створюються для вирішення наступних соціальних завдань:

1) захист прав і інтересів членів профспілок з питань індивідуальних трудових і зв'язаних з ними відносин;

2) проведення колективних переговорів, укладення угод і колективних договорів від імені працівників відповідно до Законів України;

3) здійснення профспілкового контролю за виконанням колективних договорів і угод;

4) здійснення профспілкового контролю за дотриманням працедавцями і посадовцями трудового кодексу, для вирішення інших соціальних завдань.

Профспілковий рух в сучасних умовах значно слабшає, популярність профспілок падає. Існує декілька причин скорочення ролі профспілок:

1. З переходом на ринкові умови господарювання, розвитком комерційного сектора, працедавці в гонитві за прибутком прагнуть максимально полегшити свої зобов'язання перед працівниками, тому рідше створюють профспілкові комітети, які захищають трудящих.

2. Розвиток малого підприємництва, більш розрізнений бізнес не стимулює до створення громадських організацій.
3. Зростання тіньової економіки, прагнення до мінімізації оподаткування і інші причини.

Актуальним завданням є пошук нових методів дії профспілок на вирішення соціальних задач суспільства.

Висновки. НПО створюють основу громадського суспільства, є вирішальним стабілізуючим фактором, гарантом демократичного шляху розвитку. Так звані інституційні інвестори, які не належать до державного або комерційного секторів – пенсії, благодійні фонди, фонди культури, біржі, університети разом зі своїми допоміжними установами забезпечують левову частку світового венчурного капіталу.

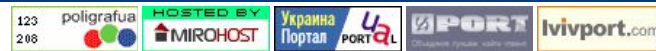
Профспілковий рух тісно пов'язаний з соціальним партнерством. Соціальне партнерство - це основа взаємин між профспілками, працевдавцями і органами влади з метою обговорення, вироблення і ухвалення рішень з соціально-трудова і пов'язаних з ними економічних питань. Соціальне партнерство полягає в роботі профспілок з колективним договором, який визначає всі необхідні для даного підприємства параметри угоди між найнятими робітниками і працевдавцями.

Можна зробити наступний висновок - якщо в колективному договорі передбачити максимально можливі варіанти, що виникають між працевдавцем і працівником, то соціальний захист працівника набагато зростає. Наявність грамотно складеного колективного договору прямим чином свідчить про якість роботи місцевого профспілкового комітету. Метою роботи профспілкового комітету є те, щоб керівництво працевдавця було зорієнтоване на підготовку внутрішніх норм і наказів, захищаючих трудящих. При укладенні колективного договору керівництво підприємства прогнозує фінансове забезпечення трудових проектів, що дозволяє уникнути незапланованих витрат, удосконалити документообіг і заощадити на податках. Робота по складанню і укладенню колективного договору - це одна з найважливіших функцій профспілкового комітету. В умовах соціальної незахищеності трудящих в комерційному секторі здорову конкуренцію повинні складати стабільно працюючі підприємства із створеною в них профспілковою організацією.

Література:

1. Цивільний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 40-44. - Ст.356
2. Саниахметова Н.А. Юридический справочник предпринимателя. – Х.: ООО «Одиссей», 2000. – 768 с.
3. Грузінова Л.П. Законодавство України про працю: Посібник. – К.: Прецедент, 2008. – 152 с.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"